

ČEDOMORSTVO U KAZNENOM ZAKONU IZ 1852. PRAVNO UREĐENJE I SUDSKA PRAKSA U HRVATSKOJ I SLAVONIJI

Doc. dr. sc. Dunja Milotić*
Mateo Vlačić, mag. iur.**

UDK 343.62(497.5)
<https://doi.org/10.30925/zpfsr.42.1.4>
Ur.: 15. prosinca 2020.
Pr.: 23. veljače 2021.
Prethodno priopćenje

Sažetak

Cilj je rada analizirati uređenje čedomorstva u Kaznenom zakonu o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852., koji se primjenjivao u Hrvatskoj i Slavoniji od 1852. do 1929., kada je zamijenjen Krivičnim zakonom za Kraljevinu Jugoslaviju. Osim normativnog okvira, analizira se i relevantna sudska praksa, pod čime se misli na slučajeve u kojima su sudovi razložili načelna shvaćanja o čedomorstvu. Primjeri iz sudske prakse prvotno obuhvaćaju presude najviših sudova, ali i slučajeve koji su u tadašnjim komentarima kaznenog zakona i udžbenicima bili istaknuti kao relevantni za određivanje spornih obilježja bića čedomorstva. Ti primjeri upućuju na načine i motive počinjenja te pružaju uvid u osobna i sociodemografska obilježja počiniteljica. Napokon, analizom statističkih publikacija, u onom opsegu koji dopušta statistika kao kriminološka metoda, upućuje se na rasprostranjenost i učestalost čedomorstva na području Hrvatske i Slavonije. Statistički podatci ne daju potpunu sliku jer je u prirodi čedomorstva potaja pa je tamna brojka (tj. nepoznati i neotkriveni kriminalitet) sigurno visoka.

Ključne riječi: čedomorstvo; Kazneni zakon iz 1852.; Hrvatska i Slavonija; zataja poroda; zakonitost djeteta; statistički podatci o čedomorstvu.

1. UVOD

Čedomorstvo, tj. ubojstvo djeteta pri porodu ili neposredno nakon njega koje je počinila majka, oduvijek snažno uzbuđuje javnost jer se shvaća neprirodnim i monstrozanim. U čedomorstvu najizrazitije se odstupa od biološke i društvene uloge žena. Kroz povijest ono se različito uređivalo ovisno o reprodukcijским potrebama

* Dr. sc. Dunja Milotić, docentica, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; dunja.pastovic@pravo.hr. ORCID: orcid.org/0000-0002-0501-2436.

** Mateo Vlačić, mag. iur., odvjetnički vježbenik, Zagreb; vlacic124@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7530-8160>.

zajednice, a kasnije je i u manjoj mjeri na to utjecalo uvažavanje žene kao odgovornog bića s vlastitim tjelesnim integritetom. Kod čedomorstva je prisutna stalna politika blažega kažnjavanja. Do sredine 18. stoljeća shvaćalo ga se kvalificiranim ubojstvom jer se zbog tijesne povezanosti s bludom i preljubom smatralo da čedomorka čini „dvostruki grijeh“.¹ Privilegiranje se pojavljuje u austrijskom *Kaznenom zakoniku iz 1803.*, čija je odredba o čedomorstvu gotovo u cijelosti preuzeta u *Kazneni zakon o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852.* (dalje: *KZ 1852*).²

Razlozi početka privilegiranja čedomorstva u 19. stoljeću mogu se podijeliti u dvije skupine. Motiv čuvanja časti (njem. *Ehrennotstand*, tal. *infanticidio per causa d'onore*) opravdava blaže kažnjavanje sramotom i prijezirom koji očekuju majku nakon izvanbračnog poroda. Majka djeteta začetog u izvanbračnoj vezi počinila je grijeh zbog kojeg će je rodbina odbaciti, a zajednica stigmatizirati. Pod pritiskom moralnih normi i radi izbjegavanja stigmatizacije majka ubija dijete da bi prikrla vlastiti grijeh. Zakonodavstva koja ističu povredu časti načelno ograničavaju privilegirani delikt čedomorstva na izvanbračnu djecu. Druga skupina zakona kao motiv za blaže kažnjavanje navode posebno psihičko stanje izazvano porodom. Time se uzroci čedomorstva prenose na biološko područje pa središnje značenje u dobiva kvalifikacija „poremećaj“. Vrijeme počinjenja djela tijesno je povezano s trajanjem poremećaja. Kazneni zakoni ne preciziraju trajanje poremećaja pa se situacije u različitim pravnim poredcima promatraju drukčije. Smatra se da se u navedenu razdoblju, zbog porođajnih bolova, porodilja nalazi u iznimnom fizičkom i psihičkom stanju, iz čega proizlazi poremećaj koji smanjuje ubrojivost.³

2. ČEDOMORSTVO U KAZNENOM ZAKONU O ZLOČINIMA, PRIJESTUPIMA I PREKRŠAJIMA IZ 1852.

Podudarno s trodiobom kažnjivih ponašanja u *KZ-u 1852*, čedomorstvo je uređeno kao zločin pa se odredba o njemu nalazi u prvom dijelu: o zločinima (§§ 1.-232.), glavi XV. naslovljenoj „O umorstvu i ubojstvu“ (§§ 134.-143.), i to u § 139. „Kazan čedomorstva“.⁴

Kako je § 139. smješten u glavi XV. („O umorstvu i ubojstvu“), proizlazi da zakon čedomorstvo ne smatra za *delictum sui generis*, nego posebnom vrstom

1 Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“: kažnjavanje čedomorstva na hrvatskom području do kodifikacije kaznenog materijalnog prava 1852. godine, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* 23, br. 1 (2016): 121, 145-147.

2 Pastović, *Dvostruki grijeh*, 146-147.

3 A. Ž., „Čedomorstvo“, u: *Hrvatska enciklopedija. Svezak IV. CLIACHIT-DIKTIS* (Zagreb: Naklada hrvatskog izdavačačkog bibliografskog zavoda, 1942.), 214-215; Velinka Grozdanić i Ute Karlavaris Bremer, „Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 17, br. 2 (1991): 294.

4 Josip Šilović, ur., *Kazneni zakon o zločinima, prestupima i prekršajima od 27. svibnja 1852. sa zakoni od 17. svibnja 1875. o porabi tiska, o sastavljanju porotničkih imenika i o kaznenom postupku u poslovnih tiskovnih, preinačenim zakonom od 14. svibnja god. 1907. o promjeni tiskovnih zakona i sa zakoni i naredbama koji se na nje odnose ter sa rještivami kr. Stola sedmorice i Vrhovnog suda u Beču*, 3. izd. (Zagreb: St. Kugli, 1908.), 151-152.

umorstva za koji se počiniteljica blaže kažnjavala zbog izvanrednoga položaja. Dakle, zakonodavac je shvaćao čedomorstvo kao privilegirano umorstvo. Razlozi za to mogu se pronaći u abnormalnom psihičkom stanju majke prouzročeni porodom, a ne u tome što bi novorođenče bilo manje vrijedno od odrasle osobe. Premda KZ 1852 u opisu čedomorstva izrijekom ne spominje psihički poremećaj, na njegovo postojanje upućuje izričaj „u porodu“, što treba tumačiti: *dok učinak poroda djeluje na psihički sustav roditelje*. To potvrđuje i sudska praksa, koja je tomu pridala značenje „uslied radjanja poremećenog duha i ćudi“, tj. da treba uzeti u obzir činjenicu da se majka „nalazila u smućenju ćutila prouzročenom samim porodom“.⁵

Počinitelj može biti samo majka roditelja (lat. *delictum proprium*), dok su supočinitelji i sudionici (poticatelj i pomagatelj) odgovarali za obično umorstvo, a prema okolnostima slučaja ponekada i za kvalificirano umorstvo (najčešće rodbinsko).⁶ Sudionici u čedomorstvu ne mogu se koristiti privilegijem iz § 139. KZ-a 1852, već odgovaraju za sudioništvo u umorstvu. Dok je većina tadašnjih novijih kaznenih zakona (primjerice, njemački *Kazneni zakon iz 1871.* i ugarski *Kazneni zakon iz 1878.*) čedomorstvo ograničavala na nezakonitu djecu, prema KZ-u 1852 čedomorstvo je bilo namjerno usmrćenje i zakonitoga i nezakonitoga djeteta.⁷

O zakonitosti djeteta ovisila je kazna. Za usmrćenje zakonitoga djeteta činjenjem ili propustom predviđena je kazna doživotne teške tamnice. Za usmrćenje nezakonitoga djeteta činjenjem kažnjavalo se teškom tamnicom od 10 do 20 godina. Ako je do smrti došlo propuštanjem nužne pomoći (nečinjenjem), kažnjavalo se teškom tamnicom od 5 do 10 godina. Različitost kažnjavanja ubojstva zakonitog i nezakonitog djeteta ne proizlazi iz objekta radnje, već iz teže situacije u kojoj se nalazi majka nezakonitog djeteta. Dakle, kod takve se majke kao dodatni razlog za privilegiranje pojavljuje čuvanje časti. Nezakonitim se smatra i dijete koje je rodila udana žena ako je začeto prije ženidbe ili u preljubu.⁸

Čedomorstvo može biti počinjeno aktivno i pasivno. Počinjenje se može sastojati u djelovanju, nedjelovanju ili propustu s namjerom usmrćenja novorođenčeta (komisivno-omisivni delikt). Pitanje je li čedomorstvo počinjeno činjenjem ili nečinjenjem presudno je kada je njegov objekt nezakonito dijete jer je kazna za usmrćenje činjenjem teža (teška tamnica od 10 do 20 godina) negoli za nečinjenje (teška tamnica od 5 do 10 godina).

Zbog propusta zakonodavca, u KZ-u 1852 nije predviđeno blaže kažnjavanje za pokušaj čedomorstva, kao što je to učinjeno kod umorstva (u § 138. propisana je blaža kazna za pokušaj umorstva). Zakonodavac to nije smatrao potrebnim jer, za razliku od umorstva, dovršeno čedomorstvo nije kažnjivo smrtnom kaznom. Za pokušaj čedomorstva zakonitog djeteta blaža je kaznena odredba § 138. KZ-a 1852

5 Pastović, *Dvostruki grijeh*, 148.

6 Osim običnog, koje je svako usmrćenje počinjeno s izravnom namjerom (lat. *dolus directus*), KZ 1852 poznaje i kvalificirane oblike umorstva. U slučaju običnog umorstva sudionici su se kažnjavali kaznom teške tamnice od pet do deset godina, dok je kod kvalificiranog umorstva kazna iznosila od 10 do 20 godina (§ 137.). Josip Šilović, *Kazneno pravo. Po Dru. K. Janki*, 4. popravljeno izd. (Zagreb: Kr. zemaljska tiskara, 1908.), 284-287.

7 Šilović, *Kazneno pravo*, 286.

8 Šilović, *Kazneno pravo*, 286-288.

(kazna za pokušaj umorstva), a za pokušaj čedomorstva nezakonitog djeteta odredba § 139. (kazna za dovršeno čedomorstvo). Neki austrijski teoretičari (Finger), kao i Kasacijski sud u Beču, izrazili su shvaćanje da u prvom slučaju treba primijeniti § 138., a u drugom § 139. *KZ-a 1852*, uz obrazloženje: „Pošto je čedomorstvo prema svojoj naravi rodbinsko umorstvo i pošto tendencija posebne ustanove o čedomorstvu smjera na to, da se čedomorstvo blaže kazni od rodbinskog umorstva, to iz toga slijedi, da se pokušano čedomorstvo na zakonitom djetetu nema kazniti po §. 139. k. z., već po §. 138. kaz. zak.“⁹ Šilović je smatrao da se takvo tumačenje protivi zakonodavčevoj namjeri, kao i izričitim odredbama *KZ-a 1852* koje isključuju analogiju povezanu s odredbama o kazni (§ 49. općenito o ograničenju prava pooštrenja kazne i § 53. o primjeni olakotnih okolnosti) te da se to, također, protivi i drugom stavku § 8., koji određuje da se pokušaj treba kazniti onom kaznom koja je predviđena za sâm zločin. Stoga sudu preostaje da kod pokušaja čedomorstva u oba slučaja (zakonitog i nezakonitog djeteta) odmjeri kaznu prema § 139. (za čedomorstvo) i zatim je izvanredno ublaži na temelju § 254. *Zakona o kaznenom postupku iz 1875* (dalje: *ZKP 1875*).¹⁰ Prema tom paragrafu *ZKP-a 1875* propisano je da je sud, kod vrlo važnih i pretežnih olakotnih okolnosti za osuđenika, ovlašten smanjiti zakonom propisanu kaznu doživotne tamnice na kaznu tamnice do 10 godina; zakonom propisanu tamnicu od 10 do 20 godina na kaznu tamnice u trajanju do pet godina; zakonom propisanu tamnicu od 5 do 10 godina na kaznu tamnice do 2 godine. Pritom sud nije mogao promijeniti stupanj tamnice (teška ili obična tamnica).¹¹

Pokušaj običnog umorstva zastarijeva za 5 godina, a pokušaj rodbinskog umorstva za 10 godina. Nasuprot tomu, pokušaj čedomorstva zakonitoga djeteta zastarijeva za 20 godina, a nezakonitoga za 10 ili 5 godina, ovisno o radnji počinjenja (§ 228. *KZ-a 1852*).¹²

3. PREKRŠAJ ZATAJE PORODA (§§ 339.-340.) KAO PREVENCIJA ČEDOMORSTVA

Čedomorstvo je često zločin neudanih žena pa se kao središnji motiv pojavljuje zatajenje prethodne bludnosti. U strahu od sramote i osude, pritisnuta teškim materijalnim prilikama i strahom, žena prikriva trudnoću s unaprijed stvorenom namjerom (predumišljaj ili *dolus praemeditatus*) da dijete usmrti odmah pri porodu.¹³ Kako su neudane trudne žene bile posebno rizična društvena skupina, zakonodavac

9 Josip Šilović, „Čedomorstvo. Predavao u skupštini pravničkoga društva dne 22. prosinca 1906. dr. Josip Šilović“, *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 33, br. 2 (1907): 85.

10 Šilović, *Čedomorstvo*, 85.

11 *Zakoni od 17. svibnja 1875. o kaznenom postupku, o porabi tiska, o sastavljanju porotničkih listinah i o postupku u poslovih tiskovnih*, Službeno izdanje (Zagreb: Tiskara „Narodnih novinah“, 1875.), 115-116.

12 Šilović, *Čedomorstvo*, 85.

13 Jelena Komazin, Jelena Trković i Lukša Vragolov, „Čedomorstvo“, *Kriminologija i socijalna integracija* 14, br. 1 (2006): 93-94.

je radi prevencije čedomorstva propisao prekršaj zataje poroda (§§ 339.-340.).¹⁴

Navedeni prekršaj počinila bi neudana trudna žena koja je propustila na porod pozvati primalju ili drugu poštenu ženu. Ako ju je porod iznenadio, pa nije stigla pozvati pomoćnika te je rodila mrtvo dijete ili je ono umrlo tijekom 24 sata od poroda, bila je obvezna o tome obavijestiti primalju ili drugu službenu osobu, uz pokazivanje tijela mrtvorodenčeta. Svako drukčije postupanje kažnjavalo se strogim zatvorom od tri do šest mjeseci, s time da se naknadno, *Zakonom od 16. travnja 1902. o pretvoru zatvora drugog stupnja u globu i o iztjerivanju globe*, omogućila zamjena strogog zatvora novčanom kaznom.¹⁵ Odredba o prekršaju zataje poroda primjenjivala se i na udovice jer se pod pojmom „neudana“ podrazumijeva i žena koja ne živi u bračnoj vezi, što je slučaj s udovicom i djevojkom, pa ništa ne mijenja to što je udovica već jednom bila udana.¹⁶ Također, u § 359., pod naslovom „Neprijavljenje sumnjivih bolesti ili događaja smrti od strane lječničkih osoba“, propisana je obveza primalja da vlastima prijave sve porode ili sumnjive slučajeve smrti novorođenčadi pod prijetnjom prekršajnoga kažnjavanja kaznom u iznosu od 10 do 100 forinti. Tako se nastojalo smanjiti tamnu brojku neprijavljenih čedomorstava.¹⁷

Na području Hrvatske i Slavonije postojala je visoka stopa nataliteta, ali i mortaliteta, i žena u fertilnoj dobi i djece, posebno dojenčadi. Nestručno primaljstvo bilo je jedan od glavnih izazova, posebno na selu, gdje medicinska skrb faktički nije postojala. Taj se problem nastojao ublažiti osposobljavanjem primalja koje će djelovati u svakoj općini. U tu je svrhu osnovano Primaljsko učilište 1876. u Zagrebu te je do kraja 1918. porastao broj školovanih primalja. Prema, tzv. *Naputku za primalje*¹⁸ svaki je porod morao biti prijavljen vjerskim i civilnim vlastima te je svaku trudnoću i porod primalja morala zabilježiti u bilježnicu koju je na zahtjev morala pokazati nadležnom liječniku. Posebnu je pozornost primalja morala posvetiti mogućim pobačajima i čedomorstvima te je bila obvezna prijaviti ih vlastima, a ako je bila sudionica, podlijevala je kaznenom progonu. Kao glavna zapreka u djelovanju školovanih primalja pokazala se praksa pretežno seoskoga stanovništva koje zbog neznanja i nepovjerenja, čak i u krajevima gdje su djelovale školovane primalje, nije bilo spremno zatražiti stručnu pomoć.¹⁹

U praksi su bili česti slučajevi da su se optuženice za čedomorstvo, koje su skrivale trudnoću i potajno same rodile (tzv. „tajilice“ ili „potajnice“), nastojale osloboditi krivnje ili je barem ublažiti navodeći nesvjesticu kao razlog za nepružanje potrebne pomoći novorođenčetu, a kada su se konačno osvijestile, novorođenče je već bilo mrtvo. U početku se taj argument rijetko uvažavao jer su vještaci

14 Šilović, ur., *Kazneni zakon*, 329-330.

15 Šilović, ur., *Kazneni zakon*, 330.

16 Milan Accurti, *Rješidbe kr. Stola sedmorice kao suda kasacionalnoga* (Zagreb: Tisak i naklada Ign. Granitza u Zagrebu, 1907.), 909-910.

17 Šilović, ur., *Kazneni zakon*, 336-337.

18 *Naputak za primalje* donosila je Zemaljska vlada, a do 1918. bila su prihvaćena četiri naputka (1877., 1889., 1898. i 1913.). Mirela Krešić i Monika Rakitičan, „Primaljstvo u Hrvatskoj i Slavoniji 1876.-1918.: zakonodavni okvir ustroja primaljske službe“, *Historijski zbornik* 48, br. 2 (2015): 289-290.

19 Krešić, Rakitičan, *Primaljstvo*, 277-295.

zauzimali negativno stajalište o nesvijesti pri porodu te su smatrali da je nesvjestica samo izgovor optuženice. Ipak, početkom 20. stoljeća medicinska je struka počela prihvaćati mogućnost nesvjestice u svakom dijelu poroda, s time da je bila riječ o rijetkoj pojavi do koje je dolazilo zbog jakih bolova i gubitka krvi. Kako nisu postojali pozitivni znakovi na temelju kojih bi medicinski vještak zaključio govori li optuženica istinu o nesvijesti, u mišljenju je mogao iznijeti samo vjerojatnost utemeljenu na vlastitu iskustvu, zabilježenim slučajevima i točnom ispitivanju tijekom poroda. Utvrđivanje nesvijesti kod optuženice imalo je odlučnu pravnu posljedicu koja je mogla biti oslobođenju od odgovornosti za čedomorstvo zbog isključenja krivnje. Ipak, optuženica je redovito bila osuđena i kažnjena za prekršaj zataje poroda iz § 339.²⁰

Primjer za to nalazi se sljedećem slučaju: sluškinja Anastazija Britvec, 33 godine, podrijetlom iz Samobora, udana, ali ne živi sa suprugom, majka troje djece, rimokatolkinja, pismena i nekažnjavana, osuđena je presudom sudbenog stola u Zagrebu od 17. rujna 1890. godine za čedomorstvo počinjeno na nezakonitom djetetu na tešku tamnicu u trajanju od šest godina. Činjenice su bile sljedeće: 6. kolovoza 1890. godine pronađeno je mrtvo dijete kod mosta u ribnjaku baruna Edelsheim-Gjulaja u Brezovici. Oružnici su podnijeli kaznenu prijavu, očividom je utvrđeno da je žrtva muško novorođenče, rođeno pred kratko vrijeme koje je živjelo više sati po rođenju, a analizom mulja u ustima, nosu, dušniku i plućima, zaključeno je da je smrt nastupila nasilnim putem – ugušenjem. Mjesto pronalaska bila je jamica duboka do 0,61 metar, nekoliko metara udaljena od ribnjaka. Tijelo novorođenčeta bilo je umotano u krpe, a uz njega se nalazila neka stara daska. Oružnik je istoga dana od Mate Slivara doznao da je pronađeno mrtvo dijete, dijete Anastazije Britvec, koja se tada nalazila u njegovoj kući u Zadvorskom. Osumnjičena je nakon toga priznala da je dijete njezino te je prepričala čitav događaj. Naime, dok je obavljala posao sluškinje u Brezovici, premda je bila udana, viđala se s drugim muškarcem s kojim je zatrudnjela. Kako se vrijeme poroda bližilo, preselila se u Stupnik da bi tamo rodila. Nakon prvih znakova nadolazećega poroda 5. kolovoza 1890., uputila se u Zagreb u namjeri da ode u bolnicu ili k prijateljici. Navodi da su se trudovi pojavili tijekom pješaćenja prema Zagrebu, a zatim i sâm porod te je nakon toga pala u nesvijest koja je potrajala do jutra, kada je uočila da je dijete mrtvo. Dijete je stavila u jamicu pokrivši ga starom daskom da ga ne bi nešto ugrizlo. U svoju obranu navodi da ne zna je li dijete rođeno živo, da je pronađeni mulj u djetetovim organima rezultat toga što ga je mrtvog oprala vodom iz ribnjaka te poriče krivnju za smrt djeteta. Tvrdnje koje je iznosila pred oružnicima u početku su bile proturječne pa je tako tvrdila da je dijete rodila u Zagrebu u bolnici te da se nakon poroda vratila kući, dok je dijete dano na dojenje u Stenjevec. Zanimljivo je što tijekom poroda, umjesto da poslušati ukućane i ostanu kod kuće, ona odlazi, zatim to što na mjestu gdje se porod navodno dogodio o tome nema naznaka, a stavljanje djeteta u jamicu optuženica opravdava time što joj je bilo potrebno određeno vrijeme da pozove župnika da ga blagoslovi, što na kraju nije učinila. Uz to, utvrđeno je da su dječja pluća ispunjena muljem, do čega je moglo doći samo disanjem novorođenčeta. Premda je državno odvjetništvo

20 Pastović, *Dvostruki grijeh*, 149-150.

u optužnici smatralo da je okrivljenica ugušila živo dijete te time počinila zločin običnog umorstva, sud ju je za zločin čedomorstva osudio na tešku tamnicu u trajanju od šest godina.²¹

Pokušaj optuženice da se brani nesvjesticom nalazi se i u slučaju iz listopada 1881. kada je općinski ured u Dobanovcima saznao da je djevojka Persa M. rodila živo žensko dijete i zakopala ga u vrtu. Nalazom i mišljenjem vještaka od 25. listopada 1881. utvrđeno je da bila riječ o donesenom (terminskom) novorođenčetu koje je bilo živorođeno i sposobno za život izvan maternice te da mu je snažnim udarcem o neki tupotvrdi predmet smrskana lijeva strana lubanje i veliki mozak. Iskazom svjedokinja M. Z. i M. V. da su one, kada su se približile roditelji na dvorištu, čule lupanje i plač djeteta, i s obzirom na tvrdnje vještaka, utvrđeno je da su ozljede nastale lupanjem djeteta o drvenu ogradu. Okrivljenica se branila navodeći da je dijete bilo mrtvorodeno i da se svega ne sjeća jer da je pri porodu i nakon njega gubila svijest. Kako je liječničkim nalazom utvrđeno da je porod bio lagan, jer je od početka trudova do poroda proteklo malo vremena, te uzme li se u obzir da je okrivljenica nedugo nakon poroda išla ususret svjedokinji M. Z. te joj se obratila riječima „Eto vidiš, moja Jejo“, obrana nesvjesticom nije se uvažila.²²

4. ČEDOMORSTVO U SUDSKOJ PRAKSI – SPORNA OBILJEŽJA I NJIHOVO TUMAČENJE

Sudsko je tumačenje ograničeno na konkretan slučaj, tj. nema opću obveznu snagu: „Sudska praksa može se odnositi samo na konstantan način uporabe zakona, te ona i ovdje stvara samo faktično stanje, a ne može osnivati pravnih pravila“.²³ Ipak, odluke sudova, posebno vrhovnih, i u 19. stoljeću *via facti* utječu na sudsku praksu i pridonose ujednačenoj primjeni prava. Sudska praksa u kaznenom pravu važan je čimbenik jer prilagođava zakone novim potrebama, uključuje ih u nove društvene vrijednosti i stajališta, čuvajući tako njihovu životnost. Stoga, u funkcionalnom smislu ona katkad može biti analogna zakonskim izvorima.²⁴ U tom smislu, ona ima važnost i za čedomorstvo, posebno za tumačenje obilježja toga zločina koja su se pokazala spornim i koje je stoga bilo potrebno razraditi u rješenjima vrhovnih sudova – Stola sedmorice te Kasarijskog suda u Beču.

4.1. Razgraničenje između čedomorstva (§ 139.) i pobačaja (§ 144.)

U sudskoj se praksi pojavila potreba preciznoga razgraničenja čedomorstva od pobačaja. Naime, čedomorstvo se može sagledavati kao vrsta zakašnjela pobačaja ako je majka odluku o usmrćenju donijela unaprijed – tijekom trudnoće. KZ 1852 u glavi XVI., naslovljenoj „O uzrokovanom pometnuću“, u § 144. propisuje zločin

21 „Iz suda. (Čedomorstvo)“, *Narodne novine*, br. 214, 18. rujna 1890., Zagreb, 5.

22 Radoslav Kosta, „K nauci §. 139 k. z.“, *Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu* 8, br. 12 A (1882): 738-739; „K nauci §. 139 k. z. (Konac.)“, *Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu* 8, br. 12 B (1882): 766-768.

23 Šilović, *Kazneno pravo*, 37.

24 Franjo Bačić, *Krivično pravo: opći dio* (Zagreb: Informator, 1978.), 104.

„Pometnuća uzrokovanoj sebi“ na sljedeći način: „Ženska, koja navlaš poduzme čin kakov, kojim joj bude uzrokovano pometnuće, ili proizveden porod takov, da čedo dodje na sviet mrtvo, čini se krivom zločina“.²⁵

U idućem, § 145., propisana je kazna čija je težina ovisila o ishodu poduzete radnje. Ako je pobačaj ostao u pokušaju i nije uspio, kazna je tamnica od šest mjeseci do jedne godine, a ako je uspio, tada je kazna teška tamnica od jedne do pet godina. Istom kaznom, ali s pooštrenjem, kažnjavao se otac pobačena djeteta ako je bio supočinitelj. Prema tome, pravilo za kažnjavanje pobačaja nastalo je s obzirom na životnu zadanost da je za začecje potrebno dvoje. Strože kažnjavanje oca pokazuje da se vrednovalo to da je trudnoća posebno psiho-fizičko stanje žene, što povećava očevu odgovornost za kažnjivo ponašanje. S druge strane, to se opravdavalo time da su mnoge neželjene trudnoće prekinute zbog očeva neprihvatanja i odbijanja nerođenog djeteta.²⁶

Za razgraničenje čedomorstva od pobačaja bitno je vrijeme počinjenja. Čedomorstvo se može izvršiti samo tijekom ili neposredno nakon poroda, s time da porod započinje prvim prirodnim trudovima. Stoga usmrćenje djeteta prije toga vremena nije čedomorstvo, već pobačaj. Zakon označava zločinom pobačaja svaki prijevremeni porod te je njegov objekt svako nedonošče, tj. svaki plod koji nema sposobnost za samostalni izvanmaternični život u svim stadijima razvoja. Što je plod bliže potpunom razvitku, zločin pobačaja postaje teži, jer se time približava čedomorstvu.²⁷

Izazov razgraničenja čedomorstva od pobačaja pojavio se u sljedećem slučaju u praksi: neudana djevojka M. J., saznajući da je trudna, nastojala je, bezuspješno, čvrstim povezivanjem u struku i drugim sredstvima pobaciti plod. Kada se približio porod, nakon nekoliko jakih prirodnih trudova, iz porođajnog je kanala izašla lijeva djetetova noga koju je optuženica odrezala tupim kuhinjskim nožem iznad koljena tako da je osakaćeno mrtvo dijete moralo biti izvađeno uz liječničku pomoć. Prema medicinskom nalazu, dijete je bilo u potpunosti razvijeno i sposobno za samostalni život, no umrlo je zbog iskrvarenja u majčinoj utrobi bez potrebne liječničke pomoći. Premda se optužnica temeljila na zločinu čedomorstva prema § 139. *KZ-a 1852*, okrivljenica je prvostupanjskom presudom oslobođena te je osuđena za pobačaj djeteta prema § 144. *KZ-a 1852*. Kao obrazloženje navedeno je nepostojanje objekta čedomorstva jer da neodijeljeni plod u tom trenutku nije samostalno disao te nije bio dijete, već samo „fetus“, kao i to da je namjera okrivljenice bila da je porod takav da dijete bude mrtvorodeno. Državno je odvjetništvo protiv presude podnijelo žalbu u kojoj je navelo da i građanski (§ 22. *Općeg građanskog zakonika*; dalje: *OGZ*)²⁸

25 Šilović, ur., *Kazneni zakon*, 157-158.

26 Velinka Grozdanić i Dalida Ritossa, „Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena“, u: *Kad žena ubije-Interdisciplinarni pristup*, ur. Velinka Grozdanić (Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2011.), 85-86.

27 Šilović, ur., *Kazneni zakon*, 158-159.

28 *OGZ* u § 22. propisuje: „I sama nerođena djeca imaju od časa, kada su se začela, pravo na zaštitu zakonah. U koliko se radi o njihovih vlastitih pravih, a ne o pravih trećega, smatraju se ona kao rodjena; dijete pak rodjeno mrtvo drži se, glede pravah, koja su mu priuzdržana za slučaj života, kao da nigda nije bilo začeto.“ Marijan Derenčin, *Tumač k obćemu austrijskomu*

i kazneni (§ 144. KZ-a 1852) zakon još nerođeni plod nazivaju „djetetom“. Pritom vezano za drugi razlog ističu da je prvotna namjera okrivljenice bila pobaciti, međutim, kako joj to nije uspjelo, odlučila je usmrtili dijete tijekom poroda. Kako je zločin počinjen tijekom prirodnog poroda, ističu da se to ne može smatrati pobačajem, već čedomorstvom jer se ono može izvršiti samo tijekom poroda započetog prirodnim trudovima ili odmah nakon poroda, dok pobačaj zahtijeva usmrćenje djeteta prije toga vremena, odnosno namjerno izazivanje prijevremenog umjetnog poroda. Državno odvjetništvo u žalbi je navelo i razloge pravičnosti. Smatralo je nepravičnim da okrivljenica, koja je djetetu tijekom poroda odrezala nogu, bude kažnjena samo za pobačaj i da joj se odredi kazna teške tamnice u trajanju od jedne do pet godina. Istaknulo je da bi neka druga manje okrutna majka, koja je dijete nakon poroda ostavila bez pomoći ili ga usmrtila blažim načinom, bila osuđena na mnogo strožu kaznu propisanu za čedomorstvo (od 5 do 20 godina teške tamnice, a u slučaju zakonitog djeteta i doživotna tamnica). Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu sa sljedećim obrazloženjem: „jer čedo, koje nije dihalo, rodilo se je nepobitno mrtvo, a na mrtvu čedu nije se moglo čedomorstvo izvesti, kojemu dakle zločinu manjka učin tim više, što se nemože tvrditi, da bi se to čedo bez svake dvojbe živo rodilo bilo, da mu se nije prije poroda noga odrezala, pošto je moglo i s kojega drugoga uzroka još u majčinoj utrobi umrieti“.²⁹

4.2. Pitanje (ne)zakonitosti djeteta i njegovo prosuđivanje

Kako je KZ 1852 predvidio blažu kaznu za usmrćenje nezakonitog djeteta, što se opravdavalo težim položajem majke zbog „razdraženosti čuvstva, nastale iz sramote, žalosti, straha, skrbi za budućnost djeteta i drugih na čuvstvo djelujućih uzroka“,³⁰ važno pitanje koje se moralo razriješiti bilo je razlikovanje zakonitosti od nezakonitosti djeteta. To pitanje kazneni sudac sâm prosuđuje. Prema § 138. OGZ-a zakonitom se smatraju djeca koje je rodila udana majka sedam mjeseci nakon valjano sklopljenog braka ili u desetom mjesecu od smrti muža ili razrješenja valjana braka. Posrijedi je *praesumptio iuris* – suprug ili njegovi nasljednici mogu dokazivati da je dijete nezakonito prema pravilima i u roku iz §§ 158. i 159. OGZ.³¹ Ako suprug ili njegovi nasljednici prigovore zakonitosti djeteta, kazneni sudac obavezan je tu zakonitost prosuditi prema §§ 156.-159. OGZ-a.³² Ako je dijete rođeno ranije, a suprug nije znao za ženinu trudnoću prije ženidbe, prigovor zakonitosti sudu može podnijeti u roku od tri mjeseca od saznanja za rođenje djeteta. Ako majka tvrdi da je nevezano dijete zakonito, premda je bilo rođeno ranije ili kasnije od roka određenog

gradjanskomu zakonu, Knjiga I. (Zagreb: Nakladom sveučilišne knjižare Albrechta i Fiedlera, 1880.), 174.

29 „Kazneno-pravni slučaj. Da li čedomorstvo ili pometnuće djeteta? (§§. 139 i 144. k. z.)“, *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 1, br. 6 (1873): 220-221.

30 M. [Ime nije naznačeno] Savić, „Da li su prosuđujući zločin čedomorstva mjerodavne ustanove gradjanskoga zakonika o zakonitosti djeteta?“, *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 2, br. 12 (1874): 535.

31 Derenčin, *Tumač*, 491-493.

32 Derenčin, *Tumač*, 508-509.

u § 138. *OGZ-a*, kazneni sudac mora po službenoj dužnosti pokrenuti istragu o zakonitosti i u tu svrhu saslušati vještake, koji će fizički pregledati dijete i majku kako bi utvrdili uzrok ranijeg ili kasnijeg poroda (§ 158. *OGZ-a*).

Ako suprug tvrdi da dijete koje je njegova supruga rodila u zakonskom roku iz § 138. *OGZ-a* ipak nije njegovo, pa podnese prigovor nezakonitosti u propisanom roku (ili to učine njegovi nasljednici) te kazneni sud utvrdi da on nije mogao biti otac djeteta, takvo se dijete mora smatrati nezakonitim. Drukčija je situacija kada suprug ili nasljednici podnesu prigovor zakonitosti djeteta, ali im nije uspjelo dokazati nezakonitost, a majka to dijete također smatra nezakonitim. Prema § 158. *OGZ-a* preljub koji je učinila majka, kao ni njezina tvrdnja da je dijete nezakonito, nisu dostatni da bi se djetetu oduzelo svojstvo zakonitosti.

Svojstvo zakonitosti ili nezakonitosti djeteta u kaznenom postupku radi zločina čedomorstva odlučno za kvalifikaciju kaznenog djela i kažnjavanje majke. Dostatno je da se nezakonitost ne dokaže u potpunosti, čime se smatra da je ono zakonito. S druge strane, kazneni postupak zahtijeva dokazivanje svake okolnosti koja utječe na presudu pa je sudac obvezan utvrditi sve čime se dokazuje zakonito ili nezakonito svojstvo djeteta, kao i prosuditi istinitost izjave majke da je ono nezakonito. Na temelju toga sudac će utvrditi koliko je nezakonitost dokazana, tj. koliko je njegova zakonitost dvojbena. U slučaju rođenja djeteta u nevaljanom braku zbog neuklonjivih zapreka te pitanja o njegovoj nezakonitosti, potrebna je odluka ženidbenog suda kojom će se utvrditi da je brak nevaljan. Ako je zapreku moguće ukloniti, dijete se smatra zakonitim samo ako se ona ukloni. Međutim, postoje li zapreke u vrijeme počinjenja čedomorstva, dijete se smatra nezakonitim jer se kazneno djelo prosuđuje na temelju činjenica u trenutku počinjenja, dok uklanjanje zapreka nakon zločina utječe na građanska prava djeteta, ali ne i na kažnjivost majke. Ako majka počini zločin na djetetu iz nevaljanog braka zbog zapreka koje se ne mogu ukloniti, a suprug tvrdi da mu ta zapreka nije bila poznata i da je za nju znala samo majka, kazneni sudac mora smatrati dijete zakonitim već u vrijeme poroda te sukladno s tim donijeti presudu da je zločin počinjen na zakonitom djetetu. Neovisno o tome što je zbog poznatih zapreka majka smatrala dijete nezakonitim, sudac će suditi kao da je zločin počinjen na zakonitom djetetu, a ne prema subjektivnom uvjerenju majke, koja tvrdi da je zločin počinila na nezakonitom djetetu i koja je imala zlu namjeru da dijete usmrti ili mu uskrati potrebnu pomoć. Uvjerenje majke da je dijete nezakonito ne isključuje zlu namjeru niti postoji zabluda zbog koje ona ne bi mogla shvatiti da je njezina radnja zločin. Kvalifikaciju djela ne mijenja pogrešno uvjerenje majke o zakonitosti djeteta.³³

Pitanje zakonitosti djeteta pojavilo se u sljedećemu slučaju. Optuženica Mara B. rodila je u braku 14. siječnja 1901. živo žensko dijete te ga je ostavila golo i nezaštićeno na hladnoći zbog čega je, zbog pothlađenosti, ubrzo umrlo. Optuženica je tvrdila da je dijete nezakonito te ju je sudbeni stol u B. presudom od 17. travnja 1901. proglasio krivom za čedomorstvo počinjeno na nezakonitom djetetu i osudio je, primjenom § 254. *ZKP-a 1875* o izvanrednom ublažavanju kazne, na dvije godine teške tamnice. Državno je odvjetništvo podnijelo žalbu smatrajući proturječnom

33 Savić, *Da li su prosudjujuć zločin čedomorstva*, 533-538.

izreku suda „da je Mara B. rodila u braku dne 14. siečnja iznošeno i živo žensko diete, te ga ostavila golo na čičoj studeni, usljed česa je to diete nakon kratkog vremena iza poroda od studeni umrlo“, ali i tvrdnju da je to dijete nezakonito. Za tvrdnju o nezakonitosti djeteta sud nije naveo razlog niti se pozvao na zakonsku odredbu (što se protivi §§ 137. i 161. *OGZ-a*).³⁴ Stol sedmorice odbacio je žalbu na temelju § 282. toč. IV. sl. b) *ZKP-a 1875*. Prema § 3. *ZKP-a 1875* zakonitost djeteta ne dokazuje se na temelju propisa građanskog zakona, već prema odredbama kaznenog postupka, tj. prema § 249. *ZKP-a 1875*, prema kojemu će sud uzeti u obzir samo one dokaze koji su bili izneseni na glavnoj raspravi.³⁵ Stoga prvostupanjski sud u izrijeci o nezakonitom djetetu i odmjerenom kaznom za takav zločin nije pogrešno postupio.³⁶

4.3. Čedomorstvo i porod

Čedomorstvo postoji samo ako je do usmrćenja novorođenčeta došlo pri ili neposredno nakon poroda. Sudska praksa izrazila je shvaćanje da je majka usmrtila svoje dijete pri porodu ako ga je usmrtila za vrijeme dok joj je „uslied radjanja ćud i duh poremećen“. ³⁷ Smatralo se da je dijete usmrćeno pri porodu, ne samo kada ga je usmrtila odmah nakon poroda, već i ako je to učinila dok je trajao duševni poremećaj prouzročen porodom.

Ako bi se utvrdilo da majka nije usmrtila dijete pri ili neposredno nakon poroda, ona je odgovarala za zločin umorstva. To se pitanje pojavilo u sljedećem slučaju. Djevojka B. S. rodila je nezakonitog sina 21. ožujka 1905. u rodilištu u Zagrebu, a 11 dana kasnije (1. travnja 1905.) ona i njezino dijete su zdravi otpušteni iz rodilišta. Toga dana otputovali su iz Zagreba u Krapinu vlakom, a iz Krapine je pošla pješice kući u Plež. Približavajući se kući optuženici je bilo sve teže i strah od mačehe sve veći pa je nakon tri sata pješaćenja, došavši do potoka Bednje, skinula odjeću i obuću s djeteta i bacila ga u najdublji dio potoka. Premda ju je državno odvjetništvo u V. optužilo za obično umorstvo (§§ 134. i 135. toč. 4. *KZ-a 1852*), sudbeni stol u V. osudio ju je za čedomorstvo na pet godina teške tamnice. Sud navodi da su depresija i duševno stanje kod optuženice trajali sve do izvršenja čina i da se nalazila, ako ne u stanju prirodnog poroda, ipak u stanju poroda koje ima u vidu § 139. *KZ-a 1852*. Sud tvrdi i da se vrijeme poroda u najnormalnijim prilikama ima smatrati od trenutka rođenja djeteta pa do vremena dok se dijete ne smjesti i osigura mu život te dok traje babinje. U tom slučaju optuženica nije smjestila ni osigurala svoje dijete. Protiv te

34 § 137. *OGZ-a* određuje ako se u braku rode djeca, time nastaje novi pravni odnos u kojemu se osnivaju prava i obveze među zakonitim roditeljima i djecom, dok je u § 161. propisano kako djeca koja su rođena izvan braka ulaskom u obitelj naknadnim vjenčanjem svojih roditelja smatraju se kao njihovi zakonito rođeni potomci. Derenčin, *Tumač*, 490, 514.

35 § 3 *ZKP-a 1875* propisuje da kaznena istraga obuhvaća i ona privatnopravna prethodna pitanja, koja se najprije moraju presuditi, kako bi bilo moguće riješiti kazneni predmet. Vidi i: *Zakoni od 17. svibnja 1875. o kaznenom postupku* 8, 113-114.

36 „O pitanju zakonitosti ili nezakonitosti djeteta odlučuje kazneni sudac po svom slobodnom osvjedočenju, te nije vezan na propise građanskog zakona“, *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 28, br. 8 (1902): 612-613.

37 Šilović, ur., *Kazneni zakon*, 151-152.

presude državno odvjetništvo podnijelo je žalbu pa je Stol sedmorice ukinuo presudu i odredio da sudbeni stol u V. provede novu raspravu. Na ponovljenoj raspravi sudbeni stol u V. ponovno je osudio B. S. za čedomorstvo na kaznu teške tamnice u trajanju od pet godina. Protiv presude državno je odvjetništvo ponovno uložilo žalbu u povodu koje je Stol sedmorice odredio javnu raspravu i osudio majku radi zločina običnog umorstva (§§ 134. i 135. toč. 4. *KZ-a 1852*) na tešku tamnicu u trajanju od šest godina. U prikazanom slučaju sud smatra dokazanim da su majka i dijete bili otpušteni zdravi, da je putovala vlakom od Zagreba prema Krapini pa je nakon toga pješaćila puna tri sata prema mjestu zločina – iz toga proizlazi da je optužena bila tjelesno zdrava te da više nije bila duševno poremećena. U razlozima presude Stola sedmorice navodi se među ostalim: „Po § 139. k. z. imade se mati, koja svoje diete pri porodu usmrti, kazniti težkom tamnicom, dočim se neposredni umoritelj kod svakog drugog izvršenog umorstva kazni smrću. Ta iznimna kazna ustanovljena je dakle samo za matere, i za njih samo u slučaju, ako umorstvo počine u porodu (*bei Geburt*). Neima dvojbe, da razlog toj blažoj kazni leži u tom, što je ženskim pri porodu u pravilu ćud i duh poremećen. Kraj svega toga smije se ali kazneni sudac pri prosudjivanju pitanja, da li se ima po materi izvedeno hotimično usmrćenje dieteta kazniti po §-u 139. ili 136. k. z. obazrieti na izričnu normu kaznenog zakona da li je naime mati to umorstvo počinila u porodu (*bei der Geburt*) ili ne“.³⁸

4.4. Oblik krivnje i radnja počinjenja

Da bi bila riječ o čedomorstvu kod majke mora postojati namjera usmrćenja kao oblik krivnje. Prema tome, čedomorstva neće biti u slučajevima prirodne smrti novorođenčeta ili kada je njegova smrt nastupila kao posljedica nesretnog slučaja. S obzirom na to da je novorođenče iznimno osjetljivo, ono lako može biti usmrćeno činjenjem ili nečinjenjem. Pitanje je li čedomorstvo počinjeno činjenjem ili nečinjenjem odlučno je pri odmjeravanju kazne ako je usmrćeno nezakonito dijete.

Kasacijski sud u Beču potvrdio je 17. prosinca 1886. presudu prvostupanjskog suda kojom je optuženica, koja je izložila i ostavila svoje dijete na pustom i zabitom mjestu s namjerom da ga usmrti, bila osuđena za čedomorstvo počinjeno nečinjenjem. Svojim postupkom optuženica je poduzela djelo kod kojeg je nedostajalo samo izvršenje, jer je namjera usmrćenja zajedničko obilježje i kod činjenja i nečinjenja. Kod nečinjenja majka nije samo pasivna nego ona osigurava nastup smrti pozitivnim djelovanjem. Kod razlikovanja je li čedomorstvo počinjeno činjenjem ili nečinjenjem ključno je utvrditi što je u konkretnom slučaju uzrok smrti djeteta. Ako je smrt nastupila djelovanjem prirodnih okolnosti (pomanjkanje hrane, smrzavanje) koje majka nije spriječila, riječ je o nečinjenju. Ako se pokaže da su uzroci smrti, osim onih koje majka nije spriječila, i neki drugi koje je majka izazvala (majka se porodila na zahodu pa se dijete odmah ugušilo u ljudskom izmetu), tada je čedomorstvo prouzročeno činjenjem. S obzirom na to, ostavljanje golog djeteta bez hrane na pustom i zabitom mjestu nije dostatno da nastupi pozitivno čedomorstvo, tj.

38 Dragutin Rehman, „Za učin zločina čedomorstva traži se, da je mati usmrtila svoje dijete u porodu“, *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 32, br. 8 (1906): 625-626.

čedomorstvo činjenjem.³⁹

Važno je osvrnuti se na razgraničenje čedomorstva počinjenog nečinjenjem od zločina izlaganja djeteta iz § 149. *KZ-a 1852*. Pozitivna je obveza majke pružiti potrebnu pomoć novorođenom djetetu pri porodu. Svaki namjeran propust te pomoći podvodi se pod čedomorstvo iz § 139. Kod čedomorstva se govori samo o novorođenčetu i posebnoj pomoći koja mu je potrebna odmah pri porodu, dok je u § 149. riječ o djetetu takve dobi u kojoj si ne može samo pomoći spasiti život. Važno je i razlikovanje vezano za radnju počinjenja, jer kod čedomorstva posljedica propuštanja nužne pomoći pri porodu sigurna je smrt djeteta, dok je kod izlaganja djeteta ono samo izvrgnuto životnoj opasnosti, a da pritom smrt nužno ne mora nastupiti. Daljnja razlika između čedomorstva i izlaganja djeteta, počinjenog time što je majka ostavila nekako dijete koje se ne može samo pobrinuti za svoj spas, u namjeri da ga usmrti, je u tome što se za čedomorstvo izrijeком zahtijeva da je majka takvu radnju poduzela pri porodu.⁴⁰

4.5. Majka kao sukrivac kod umorstva u smislu § 5. *KZ-a 1852*

U sudskoj praksi i doktrini pojavilo se pitanje može li majka počiniti umorstvo na vlastitu novorođenčetu kao sukrivac u smislu § 5. *KZ-a 1852*, a ne čedomorstvo. Državno odvjetništvo u Z. optužnicom od 5. veljače 1906. teretilo je majku I. R. i oca N. G. da su prema dogovoru 19. prosinca 1905. u večernjim satima usmrtili nezakonito, živo i za život sposobno muško dijete. Navodi se da je majka pritisnula vrat djetetu te mu spriječila protok zraka, dok je otac stao nogom na prsa i lice te prouzročio teške ozlijede glave i prijelom rebara, čime je pospješio gušenje. Majka je bila optužena za čedomorstvo (§ 139. *KZ-a 1852*), a otac za obično umorstvo (§§ 134. i 135. toč. 4. *KZ-a 1852*). Kako se prvostupanjski sud nije mogao uvjeriti da je I. R. kod usmrćenja sudjelovala položivši ruku na novorođenče, presudom od 16. ožujka 1906. proglašena je krivom za umorstvo kao sukrivac u smislu § 5. *KZ-a 1852* i osuđena na kaznu teške tamnice od šest godina i to primjenom § 139. *KZ-a 1852*, koji određuje blažu kaznu za čedomorstvo. U obrazloženju se navodi da je nepoznatom počinitelju pribavila sredstva za izvršenje umorstva dajući mu iz kreveta krpe u koje je novorođenče bilo umotano, otklonila zapreke ne pozivajući u pomoć te ostavljajući vrata otvorena kako bi neposredni počinitelj mogao ući i pobjeći čime je doprinijela sigurnom izvršenju zločina.

Time je prvostupanjski sud zauzeo shvaćanje da majka na vlastitu novorođenčetu može počiniti umorstvo kao sukrivac prema § 5. *KZ-a 1852*, a ne kao sukrivac čedomorstva, ali joj se kazna mora odrediti po privilegiranoj stavci § 139. *KZ-a 1852*. Pritom navodi da čedomorstvo nije navedeno kao poseban zločin, već je sadržano u glavi XV. Kaznenog zakona naslovljenoj „O umorstvu i ubojstvu“ te zaključuje da je ono samo vrsta umorstva s obzirom na blažu kaznu prema majci. Tumačeći sud je citirao analognu presudu Kasacijskog suda u Beču od 19. ožujka

39 „Kazneno. Nakana usmrtiti jest zajednička potrebština obih vrsta čedomorstva (§ 139 k. z.); po uzroku smrti treba suditi, da li postoji negativno ili pozitivno čedomorstvo“, *Mjesečnik Pravnčkoga društva u Zagrebu* 14, br. 5 (1888): 248-249.

40 Šilović, ur., *Kazneni zakon*, 151-152.

1880. godine, br. 694.⁴¹

4.6. Optužba za čedomorstvo i prekršaj zataje poroda

U sudskoj se praksi pojavilo pitanje ništetnosti odluke suda koji se nije upustio u rješavanje pitanja je li počinjen prekršaj zataje poroda iz § 339. *KZ-a 1852*. Rijječ je o odluci Stola sedmorice u povodu žalbe na oslobađajuću presudu sudbenog stola protiv optužene Ivke S. za čedomorstvo od 23. lipnja 1917. Prvostupanjskom presudom optuženica Ivka S. oslobođena je optužbe da je neutvrđena dana početkom lipnja 1917. svoje nezakonito živo i novorođeno žensko dijete namjerno usmrtila tako što mu je pri porodu debelom žicom četiri puta podvezala vrat te je dijete moglo samo slabo disati. Zatim ga je položivši u jednu torbu bacila u vodu, ali tako da mu se gornji dio tijela nalazio iznad vode, zbog čega je dijete zbog gušenja i gubitka tjelesne temperature umrlo, čime je počinila čedomorstvo. Stol sedmorice potvrdio je da prvostupanjski sud nije počinio ništetnost prema § 277. *ZKP-a 1875*, tj. da nije propustio riješiti optužbu protiv tužene, time što se nije upustio u rješavanje pitanja je li optuženica počinila prekršaj zataje poroda. Prvostupanjski sud je oslobađajućom presudom riješio optužbu koja je glasila na zločin čedomorstva, dok eventualni prijedlog prekršaja prema §. 339. nije postavilo državno odvjetništvo. Stol sedmorice je naložio i prvostupanjskom sudu da ustupi spise državnom odvjetništvu radi eventualnog postupanja protiv optuženice Ivke S. zbog prekršaja zataje poroda iz § 339. *KZ-a 1852*.⁴²

5. ČEDOMORSTVO U DERENČINOVOJ OSNOVI

Marijan Derenčin, predstojnik pravosudnog odjela zemaljske vlade podnio je 30. studenog 1879. banu Ivanu Mažuraniću izvješće u kojem navodi da je izradio *Osnovu kaznenoga zakona o zločinstvima i prijestupcima za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju*, kojom se namjeravalo zamijeniti dotada važeći *KZ 1852*. Posebna je pažnja u *Osnovi* bila posvećena čedomorstvu, koje je uređeno u glavi XIV. („Zločinstva i prestupci proti životu“), § 259.: „Mati, koja za poroda, ili odmah nakon istoga svoje djeteta usmrti, kod njegova usmrćenja sudjeluje (§. 34. i 35.) ili propustiv hotimice pružiti pomoć nužnu kod poroda, pusti da djeteta umre, kazni se radi zločinstva čedomorstva robijom do petnajst godina, ili uzom ne izpod godine. Dionici kazne se po ustanovah ob umorstvu i ubojstvu“.⁴³

U obrazloženju predloženog uređenja čedomorstva navodi se da se umorstvo ili ubojstvo djeteta od majke pri porodu ili odmah nakon poroda ne ubraja pod klasičan

41 „Mati može počiniti zločin umorstva na vlastitom novorođenom djetetu kao sukrivac u smislu § 5. k. z.“, *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 32, br. 12 (1906): 932-934.

42 „U optužbi zbog zločinstva čedomorstva ne nalazi se podjedno i prijedlog, da se sudi zbog prekršaja § 339. k. z.“, *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 44, br. 9, 10, 11 i 12 (1918): 371-372.

43 *Osnova novoga kaznenoga zakona o zločinstvima i prestupcima za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju uz obrazloženje*, Izdao kr. vladni odjel za pravosuđe (Zagreb: Tiskara „Narodnih novinah“, 1879.), 69.

pojam delikta umorstva ili ubojstva, već tvori posebno kazneno djelo čedomorstva. Premda, usporedno gledajući, postoje razlike u obilježjima tog kaznenog djela, ono što je konstanta jest da subjekt delikta čedomorstva može biti samo majka, a objekt majčino vlastito dijete.

Derenčinova *Osnova* ističe da se čedomorstvo može počinuti pri porodu ili neposredno nakon, ne utvrđuje granice nakon kojih usmrćenje djeteta prestaje biti čedomorstvom jer abnormalno stanje u kojem se nalazi roditelja može potrajati kraće ili duže vrijeme nakon poroda te se smatra kao *quaestio facti* koji se utvrđuje od slučaja do slučaja s obzirom na okolnosti i mišljenje vještaka.⁴⁴

6. STATISTIČKI PODATCI O ČEDOMORSTVU U HRVATSKOJ I SLAVONIJI

Prema statističkim pokazateljima zločin čedomorstva u ukupnom je kriminalitetu osuđenih osoba bio prisutan u minimalnim brojkama. Ipak, treba imati u vidu tamnu brojku. Velika je mogućnost da se nikada ne sazna za počinjena čedomorstva ako novorođenče nitko nije vidio i ako nitko nije znao za trudnoću počiniteljice. Slijedi tablični prikaz broja pravomoćno osuđenih osoba za čedomorstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od 1855. do 1900. izrađen na temelju dostupnih statističkih publikacija.⁴⁵

Tablica 1. Broj pravomoćno osuđenih osoba za čedomorstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od 1855. do 1900.

Godina	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.
Br. osuđenih	2	7	3	2	5	2	1	2	1
Godina	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	1871.	1872.
Br. osuđenih	4	3	4	8	8	6	3	5	0
Godina	1873.	1874.	1875.	1876.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Br. osuđenih	3	7	3	4	12	12	13	6	14
Godina	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	1896.	1897.	1898.	1899.
Br. osuđenih	8	10	15	14	13	11	10	7	14
Godina	1900.								
Br. osuđenih	9								

Iz podataka zamjetan je blagi trend porasta počinjenja čedomorstva pred kraj 19. stoljeća u Hrvatskoj i Slavoniji. Razvoj građanskog društva i industrijalizacija

44 *Osnova novoga kaznenoga zakona*, 311-312.

45 Petar Matković, „K statistici moralnosti u Hrvatskoj i Slavoniji“, *Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti* 3, br. 1 (1866): 275; Fran Vrbanić, *Statistika kaznenoga pravosuđja za godine 1863.-1876*. Izdao Statistički ured kr. dalm.-hrv.-slav. zemalj. vlade (Zagreb: Tiskom dioničke tiskare, 1879.), 23; *Statistički ljetopis za godinu 1874*. Izdao ga Statistički ured kr. dalm. hrv. slav. zemaljske vlade (Zagreb: Tipografski i litografski zavod C. Albrechta, 1876.), 398-399, 402-403; *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, knj. I., 1905*. (Zagreb: Publikacije kr. zemaljskog statističkog ureda. LIX., 1913.), 816.

sa sobom donose postupnu liberalizaciju društvenih i moralnih stavova što dovodi i do porasta izvanbračnog nataliteta. Porast broja pravomoćnih osuda za čedomorstvo može se objasniti i većim uspjehom nadležnih tijela u otkrivanju ovoga zločina. No, i dalje je riječ o relativno malom broju što ukazuje na poteškoće u njegovu otkrivanju i dokazivanju.

Kao uzorak za iscrpniju analizu uzeto je razdoblje od 1901. do 1910. jer raspoložive statističke publikacije za Hrvatsku i Slavoniju, koje obuhvaćaju to razdoblje, osim podataka o broju pravomoćnih osuda, obuhvaćaju preciznije podatke o kazni, spolu, dobi, bračnom stanju, vjeroispovijesti, imovinskom stanju i obrazovanju osuđenih osoba.⁴⁶

Tablica 2. Pravomoćno osuđene osobe za čedomorstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od 1901. do 1910.

God.	Br. osuđenih	Kazna	Dob	Vjeroispovijest	Bračni status
1901.	11	tamnica 1-2 god. (1) tamnica 2-3 god. (2) tamnica 3-5 god. (7) tamnica 5-10 god. (1)	16-20 god. (1) 20-30 god. (8) 30-50 god. (2)	rimokat. (7) pravoslav. (4)	neudana (8) udana (2) udovica (1)
1902.	20	tamnica 1-2 god. (3) tamnica 2-3 god. (2) tamnica 3-5 god. (12) tamnica 5-10 god. (3)	16-20 god. (6) 20-30 god. (10) 30-50 god. (4)	rimokat. (12) grkokat. (1) pravoslav. (7)	neudana (12) udana (5) udovica (3)
1903.	19	tamnica 1-2 god. (3) tamnica 3-5 god. (14) tamnica 5-10 god. (2)	16-20 god. (4) 20-30 god. (13) 30-50 god. (2)	rimokat. (9) pravoslav. (10)	neudana (8) udana (11)
1904.	23	tamnica 1-2 god. (5) tamnica 3-5 god. (2) tamnica 5-10 god. (16)	16-20 god. (8) 20-30 god. (10) 30-50 god. (5)	rimokat. (13) pravoslav. (10)	neudana (14) udana (7) udovica (2)
1905.	16	tamnica 1-2 god. (5) tamnica 2-3 god. (1) tamnica 3-5 god. (10)	16-20 god. (3) 20-30 god. (12) 30-50 god. (1)	rimokat. (6) pravoslav. (9) evangel. (1)	neudana (10) udana (5) udovica (1)
1906.	17	tamnica 1-2 god. (3) tamnica 2-3 god. (3) tamnica 3-5 god. (7) tamnica 5-10 god. (4)	-	-	neudana (7) udana (9) udovica (1)
1907.	13	tamnica 6 mj.-1 god. (1) tamnica 1-2 god. (2) tamnica 2-3 god. (3) tamnica 3-5 god. (7)	-	-	neudana (2) udana (11)
1908.	16	tamnica 1-2 god. (6) tamnica 2-3 god. (9) tamnica 3-5 god. (1)	-	-	neudana (9) udana (7)

⁴⁶ Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, knj. I., 834-853; Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, knj. II., 1906.-1910. (Zagreb: Publikacije kr. zemaljskog statističkog ureda. LXXII., 1917.), 544-554.

1909.	31	tamnica 1-2 god. (11) tamnica 2-3 god. (14) tamnica 3-5 god. (6)	-	-	neudana (12) udana (16) udovica (3)
1910.	34	tamnica 6 mj.-1 god. (2) tamnica 1-2 god. (10) tamnica 2-3 god. (16) tamnica 3-5 god. (5) tamnica 5-10 god. (1)	16-20 god. (5) 20-30 god. (25) 30-50 god. (4)	rimokat. (21) pravoslav. (13)	neudana (21) udana (13)

Prema tim podatcima počiniteljice su najčešće bile mlađe dobi, između 20 i 30 godina. Vezano za njihov bračni status, neznatno je veći broj neudanih počiniteljica (uk. 103) u odnosu na udane počiniteljice (uk. 86). To pokazuje da su čedomorstvo činile i udane žene. Osim preljuba, zbog kojega je udana žena činila čedomorstvo, razlog može biti i nepostojanje djelotvornih kontracepcijskih sredstava pa se na njega gledalo i kao na zakašnjeli vid kontracepcije. U pogledu vjeroispovijesti počiniteljica uglavnom je riječ o osobama katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti, što ne treba čuditi jer su te vjeroispovijesti bile najzastupljenije u Hrvatskoj i Slavoniji. U pogledu politike kažnjavanja, uočljivo je blaže kažnjavanje čedomorki negoli je to zakonom propisano. Naime, u najvećem broju slučajeva izrečena je kazna teške tamnice u trajanju do pet godina, što je i zakonski minimum. To pokazuje da su sudovi u Hrvatskoj i Slavoniji široko primjenjivali ovlast izvanrednog ublažavanja kazne primjenom § 254. *ZKP-a 1875.*

7. ZAKLJUČAK

Kazneno zakonodavstvo za Hrvatsku i Slavoniju na prijelazu 19. u 20. stoljeće normativno privilegira čedomorstvo, što je sveprisutna tendencija u tadašnjim relevantnim europskim kaznenim sustavima. Blaža kazna čedomorstva opravdava se teškim fizičkim i psihičkim stanjem roditelja, stoga ne isključuje zakonite majke od blažeg kažnjavanja. Povrh privilegiranja u normativnom području, faktički ga privilegira i sudska praksa. Veliki napredak znanosti (medicine, psihologije i kriminologije) omogućilo je pravilno i cjelovito sagledavanje ženina posebnoga psihofizičkog položaja izazvanog porodom, što je utjecalo i na sudove u Hrvatskoj i Slavoniji. U izloženim i analiziranim primjerima iz sudske prakse zamjećuje se izražena uloga medicinskih vještaka te njihovih mišljenja i nalaza, što je pridonosilo utemeljenosti i stručnosti zaključaka tijekom rasprave na sudu. Premda su njihovi nalazi i mišljenja gotovo uvijek precizno utvrđivali relevantne činjenice i u većini slučajeva potvrđivali čedomorstvo, svejedno su sudovi ponekad u svojim pravnim kvalifikacijama bili iznimno blagonakloni prema čedomorkama te su ih, čak i u takvim prilikama izvjesnosti činjenica, kažnjavali blago (pribjegavanjem zakonskom minimumu) ili su svojim odlukama njihovo kažnjavanje prenosili na prekršajno područje (prekršaj zatajenja poroda). Time se dolazi do zaključka da je sudska politika kažnjavanja bila znatno blaža od zakonske politike kažnjavanja. To se djelomično može objasniti i visokim propisanim kaznama, što je bilo korigirano u predloženom uređenju čedomorstva u Derenčinovoj *Osnovi.*

Sudska praksa uvelike je pridonijela definiranju spornih obilježja bića čedomorstva, pri čemu se ističu: vrijeme kada čedomorstvo može biti počinjeno budući da zakon nije utvrdio granice nakon kojih usmrćenje djeteta prestaje biti čedomorstvo; utvrđivanje (ne)zakonitosti djeteta o čemu je ovisila visina kazne; razgraničenje čedomorstva od pobačaja; utvrđivanje je li se radnja počinjenja sastojala od činjenja ili nečinjenja, što je trebalo odrediti prema njezinoj posljedici u konkretnom slučaju i o čemu je također ovisila visina kazne; pitanje može li majka počiniti umorstvo na vlastitu novorođenčetu kao sukrivac, čemu se pribjegavalo u onim slučajevima u kojima je sud smatrao kako nije dokazano da je majka sudjelovala u usmrćenju vlastitog djeteta kao neposredni počinitelj.

Najčešći razlozi počinjenja čedomorstva bili su strah od sramote i osude okoline zbog izvanbračnog majčinstva, uklanjanje posljedica trudnoće do koje je došlo bračnom nevjerom te sprječavanje pogoršanja već ionako teških materijalnih prilika, pri čemu je čedomorstvo predstavljalo vrstu zakašnjele kontracepcije. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća ekonomske mogućnosti žena u svakom su pogledu bile ograničene pa je (izvan)bračna trudnoća dodatno otežavala njihov položaj. Izražena osjetljivost novorođenčadi u razdoblju ograničenog medicinskog znanja zasigurno je pripomogla u stvaranju okruženja u kojem je smrt novorođene djece bila uobičajena značajka svakodnevnog života. Međutim, usprkos visokoj stopi smrtnosti novorođenčadi, kaznenopravna zabrana čedomorstva imala je punu potporu običajnih i moralnih normi pa su čedomorstva bila rijetka i malobrojna, što potvrđuju i izloženi statistički podatci.

LITERATURA

1. Accurti, Milan. *Rješidbe kr. Stola sedmorice kao suda kasacionalnoga*. Zagreb: Tisak i naklada Ign. Granitza u Zagrebu, 1907.
2. Bačić, Franjo. *Krivično pravo: opći dio*. Zagreb: Informator, 1978.
3. Derenčin, Marijan. *Tumač k obćemu austrijskomu građanskomu zakonu*. Knjiga I. Zagreb: Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera, 1880.
4. Grozdanić, Velinka, ur. *Kad žena ubije – Interdisciplinarni pristup*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2011.
5. Grozdanić, Velinka, Ute Karlavari Bremer. „Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 17, br. 2 (1991): 293-302.
6. *Hrvatska enciklopedija. Svezak IV. CLIACHIT-DIKTIS*. Zagreb: Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, 1942.
7. „Iz suda, (Čedomorstvo)“. *Narodne novine*, br. 214, 18. rujna 1890., Zagreb, 5.
8. „Kazneno-pravni slučaj. Da li čedomorstvo ili pometnuće djeteta? (§§. 139 i 144. k. z.)“. *Mjesečnik Pravičkoga društva u Zagrebu* 1, br. 6 (1873): 220-221.
9. Komazin, Jelena, Jelena Trković i Lukša Vragolov. „Čedomorstvo“. *Kriminologija i socijalna integracija* 14, br. 1 (2006): 87-100.
10. Kosta, Radoslav. „K nauči §. 139 k. z. (Konac.)“. *Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu* 8, br. 12 B (1882): 766-768.
11. Kosta, Radoslav. „K nauči §. 139 k. z.“. *Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu* 8, br. 12 A (1882): 738-739.
12. Krešić, Mirela i Monika Rakitičan. „Primaljstvo u Hrvatskoj i Slavoniji 1876.-1918.: zakonodavni okvir ustroja primaljske službe“. *Historijski zbornik* 48, br. 2 (2015): 277-295.

13. „Mati može počiniti zločin umorstva na vlastitom novorodjenom djetetu kao sukrivac u smislu § 5. k. z.“. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 32, br. 12 (1906): 932-934.
14. Matković, Petar. „K statistici moralnosti u Hrvatskoj i Slavoniji“. *Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti* 3, br. 1 (1866): 264-280.
15. „Nakana usmrtni jest zajednička potrebstina obih vrsta čedomorstva (§ 139 k. z.); po uzroku smrti treba suditi, da li postoji negativno ili pozitivno čedomorstvo“. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 14, br. 5 (1888): 248-249.
16. „O pitanju zakonitosti ili nezakonitosti djeteta odlučuje kazneni sudac po svom slobodnom osvjedočenju, te nije vezan na propise građanskog zakona“. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 28, br. 8 (1902): 612-613.
17. *Osnova novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju uz obrazloženje*. Izdao kr. vladni odjel za pravosudje. Zagreb: Tiskara „Narodnih novinah“, 1879.
18. Pastović, Dunja. „Dvostruki grijeh“: kažnjavanje čedomorstva na hrvatskom području do kodifikacije kaznenog materijalnog prava 1852. godine. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* 23, br. 1 (2016): 121-152.
19. Rehman, Dragutin. „Za učin zločina čedomorstva traži se, da je mati usmrtila svoje dijete u porodu“. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 32, br. 8 (1906): 625-626.
20. Savić, M. [Ime nije naznačeno]. „Da li su prosudjujuć zločin čedomorstva mjerodavne ustanove građanskoga zakonika o zakonitosti djeteta?“. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 2, br. 12 (1874): 533-538.
21. *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, knj. I., 1905*. Zagreb: Publikacije kr. zemaljskog statističkog ureda. LIX., 1913.
22. *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, knj. II., 1906.-1910*. Zagreb: Publikacije kr. zemaljskog statističkog ureda. LXXII., 1917.
23. *Statistički ljetopis za godinu 1874*. Izdao ga Statistički ured kr. dalm. hrv. slav. zemaljske vlade. Zagreb: Tipografski i litografski zavod C. Albrechta, 1876.
24. Šilović, Josip. „Čedomorstvo. Predavao u skupštini pravničkoga društva dne 22. prosinca 1906. dr. Josip Šilović“. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 33, br. 2 (1907): 77-89.
25. Šilović, Josip. *Kazneno pravo. Po Dru. K. Janki*. 4. popravljeno izd. Zagreb: Kr. zemaljska tiskara, 1908.
26. Šilović, Josip. ur. *Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih od 27. svibnja 1852. sa zakoni od 17. svibnja 1875. o porabi tiska, o sastavljanju porotničkih imenika i o kaznenom postupku u poslovih tiskovnih, preinačenimi zakonom od 14. svibnja god. 1907. o promjeni tiskovnih zakona i sa zakoni i naredbami koji se na nje odnose ter sa rješitbami kr. Stola sedmorice i Vrhovnog suda u Beču*. 3. izd. Zagreb: St. Kugli, 1908.
27. „U optužbi zbog zločinstva čedomorstva ne nalazi se podjedno i prijedlog, da se sudi zbog prekršaja § 339. k. z.“. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu* 44, br. 9, 10, 11 i 12 (1918): 371-372.
28. Vrbanić, Fran. *Statistika kaznenoga pravosudja za godine 1863.-1876*. Izdao Statistički ured kr. dalm.-hrv.-slav. zemalj. vlade. Zagreb: Tiskom dioničke tiskare, 1879.
29. *Zakoni od 17. svibnja 1875. o kaznenom postupku, o porabi tiska, o sastavljanju porotničkih listinah i o postupku u poslovih tiskovnih*. Službeno izdanje. Zagreb: Tiskara „Narodnih novinah“, 1875.

Dunja Milotić*

Mateo Vlačić**

Summary

INFANTICIDE IN THE CRIMINAL CODE OF 1852 LEGAL REGULATION AND THE COURT PRACTICES IN CROATIA AND SLAVONIA

The paper at hand explores the legal rules addressing the infanticide in the Criminal Code of 1852 in course of its application in Croatia and Slavonia from 1852 to 1929 (after which it was substituted with the Criminal Code for the Kingdom of Yugoslavia). The paper provides an insight into the legal regulation and legal regimes concerning infanticide of the time. Additionally, the paper goes beyond the legal rules by associating the hypothetical legal regimes of infanticide with the legal practice, i.e. with actual cases of infanticide which were brought before the relevant or highest courts in these lands, or even before the Cassation court in Vienna. Although the legal practice was never considered as the formal source of law, it substantially directed the courts' decisions and stimulated the emergence of the relevant court opinions that addressed the unclear or disputed matters in the field of application of the Criminal Code in the field of infanticide. The author refers to the relevant commentaries of the Criminal Code and the books written by the relevant authorities because they emphasized the importance of the key meaning of certain legal rules or the courts' decisions, which essentially clarified the definition of infanticide, its legal nature and most recognizable characteristics. The actual court cases reveal motives and means by which the criminal act was committed. They provide an insight into the specific personal, social and demographic background of women who committed infanticide. The research which is written down in this paper substantially relies on the reliable statistical data that may be utilised as the method of criminalistics research. Such method recovers the widespread and the frequency of occurrence of that crime in the territories of Croatia and Slavonia. The data at hand, of course, do not provide a full image because there are many indications that "the dark numbers" concerning this particular type of criminality were high, i. e. even higher than the cases which eventually came before the courts and were therefore recorded in the official criminal statistics.

Keywords: *infanticide; Criminal Code of 1852; Croatia and Slavonia; concealment of birth; legitimacy of a child; statistical data on infanticide.*

* Dunja Milotić, Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Law, University of Zagreb; dunja.pastovic@pravo.hr. ORCID: orcid.org/0000-0002-0501-2436.

** Mateo Vlačić, mag. iur., Legal trainee, Zagreb; vlacic124@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7530-8160>.